

مجموعه مقالات دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (۲ جلدی)

آیت‌الله زاده شیرازی، یاقر (یکوشش)، مجموعه مقالات دومین
کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (۲ جلد) با همکاری جمعی
از کارشناسان و پژوهشگران، چاپ اول، سال ۱۳۷۸

بازتاب گسترده و مثبت نتایج نخستین کنگره معماری و
شهرسازی ایران در اسفندماه سال ۱۳۷۴، سازمان میراث
فرهنگی کشور را بر آن داشت که بار دیگر با یاری حق و همت اهل
علم و تحقیق و فرهنگ دومین مجمع را در فروردین ماه ۷۸، این
بار نیز در ارگ تاریخی شهر یم کرمان، برگزار نماید.

این دومین همایش ملی بسان کنگره نخست با استقبال گرم و
تشویق کننده‌ای روبرو شد. وصول حدود چهارصد مقاله از میان
۶۵۰ خلاصه مقاله ارسال شده به دبیرخانه نشانه گویایی از آن
بود و در قیاس با کنگره اول، که خلاصه مقالات ۲۵۰ و اصل
مقالات واصله دویست و پنجاه مورد بود رشد چشمگیری به
شمار می‌آید.

تجربه موفق نخستین این نوید را داد که همایش می‌تواند به
کانون گرم و فعالی برای دریافت حاصل پژوهشهای انجام یافته
و تبادل افکاری باشد که خود انگیزه تولید گسترده‌تر و عمیق‌تری
برای مرحله بعدی گردد

محورهای عمده دومین کنگره بسان کنگره اول عبارت بوده است
از

- ۱- روند شکل‌گیری فضاها و معماری و شهرسازی ایران در
بستر تاریخ
- ۲- زبان و بیان معماری و شهرسازی ایران در بستر تاریخ
- ۳- سبک‌شناسی معماری و شهرسازی ایران
- ۴- محوطه معماری و شهرسازی ایران
- ۵- معمار و جامعه ایرانی
- ۶- معماری و شهرسازی معاصر ایران
- ۷- یا هر محور مناسب دیگری که از سوی علاقمندان به شرکت
در کنگره پیشنهاد و اعلام شود.

از میان حدود چهارصد مقاله واصله قریب دویست
مقاله توسط هیئت علمی برگزیده شده است که به تدریج پس از
آماده شدن به چاپ خواهد رسید و پیش‌بینی می‌شود به پنج جلد
برسد. اولین مجموعه مقالات همزمان با تشکیل کنگره بدین شکل
که ملاحظه می‌شود حضور علاقمندان تقدیم گردید.

تازه‌های کتاب

سازمان میراث فرهنگی کشور

□ در این بخش از نشریه «اثر» به معرفی
کتابهای تخصصی پیرامون معماری و مرمت
آثار و بناهای تاریخی و رشته‌های مرتبط با
آنها مبادرت می‌شود از کلیه پژوهندگان،
استادان، نویسندگان، مترجمان و ناشرانی
که مایلند انتشارات آنان به خوانندگان نشریه
اثر معرفی شود، دعوت می‌نمایم یک نسخه
از آنها را به نشانی دفتر نشریه اثر ارسال
دارند. کتب واصله در صورت عدم مغایرت
با اهداف نشریه اثر به تدریج معرفی خواهد
شد

در این شماره به معرفی تازه‌ترین کتابهای
منتشره از سوی سازمان میراث فرهنگی
کشور اقدام می‌شود

فهرست مقالات جلد نخست

- بنیادهای فلسفی و اساطیری شهر ایرانی، محمد رضایی راد
 بررسی مفهوم «شهر» از دیدگاه باستان‌شناسی، صادق ملک‌شهمیرزادی
 برداشتی آزاد از اسطوره «آناهیتا»، زهره بزرگمهری
 به دنبال وجود ادراکی در فضاها، حسین مفید
 عالم مثال و بیان فضایی آن در مکتب شهرسازی اصفهان، زهرا اهری
 روند معماری و شهرسازی شهر باستانی هگمتانه (همدان)، محمد رحیم صراف
 در پایان نهمین فصل کاوش، پاییز ۱۳۷۷، مهناز رحیمی‌فر
 عرضه داشت، مریم غفرانی
 قبله یابی به کمک آفتاب، زین‌الدین هوشور
 روایت دوم (۱)، روند شکل‌گیری امور شهرسازی در شهرداریها، جواد سلیمی
 نتایج پژوهش استخوان‌بندی شهر تهران، معرفت خانه اربابی
 کاربردهای یک رویکرد نوین در مواجهه با مسائل شهری، مکشوفه از کاوشهای باستان‌شناسی دره شهر (ایلام) سیمین لک‌پور
 معرفی خانه اربابی، تاق گرا و موقعیت، سیف‌الله کامبخش‌فرد
 معماری ارگ بم و صنعت ابریشم، اصغر کریمی
 ادراک فضا، اختر کبیر / شیوا حکمتی
 نقش و پیامد مالکیت بر عنصر بازار، محمد حسین ضیاء‌توانا
 آب و معماری، هدی علم‌الهدی
 بازآفرینی همدان هرودوت، احمد سعیدنیا
 کنکاشی پیرامون شهر قدیم کرمان، بااستناد به شواهد مکتوب و آثار معماری و شهرسازی اصغر محمد مرادی
 فرایند شکل‌گیری مساجد سلجوقی، فرایند شکل‌گیری مساجد سلجوقی، مهشید صحتی‌زاده
 درک و فهم فضای قدسی آتشگاه و آتشکده، سید بهشید حسینی
 در چهارچوب نظام شکل و معنا، اخلاق و تفکر خلاقه معماری در دنیای امروز، سید حسین معینی، مژگان ساعی نیا
 بررسی خانه و شهرهای افسانه‌ای در تاریخ اساطیری ایران، نوذر ورزقانی، سیما فضل‌صادقی
 مقدمه‌ای بر حضور طبیعت در معماری، پگاه زمانی
 توسعه شهری در یکصد سال اخیر، تأثیر اقتصاد و سیاست، کیومرث کریمی
 نقش دو فرهنگ در شکل‌گیری منازل جلفای اصفهان، سیمون آیوازیان
 تأملی در شهرسازی کشور، گذشته، حال و آینده، جلیل حبیب‌اللهیان
 فهرست مقالات واصله به دبیرخانه کنگره به ترتیب دریافت، —

فهرست مقالات جلد دوم

- پیشینه پژوهش‌ها و کاوش‌های باستان‌شناسی در بیشاپور، مهندس محمدمهربار
 جستارهای در فرآیند طراحی، مهندس حمید ندیمی
 اصل و ویژگیهای آفرینش شکل در معماری ایران، دکتر منصور فلامکی
 شیوه‌های آبرسانی در تمدن اورارتو، دکتر حمید خطیب‌شیدی
 معرفی مدرسه شفیعیه و تطبیق وضعیت موجود آن با وقفنامه محسن جاوری
 ارک تاریخی تهران، اسکندر مختاری
 کبوترخان، گذری بر کبوترخانه‌های اصفهان، داریوش حیدری‌بنی

- نگاهی گذرا به چگونگی شکل‌گیری و دگرگونیها و گسترش شهر قزوین و سیمای بازسازی شده بافت این شهر در دوران صفویه، دکتر پرویز ورجاوند
 مکتب اصفهان، دولت قاجار و سبک تهران، سید محسن حبیبی
 تحولات معماری و شهرسازی در فاصله سالهای ۱۳۲۰-۱۳۹۹ ش، مهندس کامران صفامتش، بهروز منادی زاده
 ویژگیهای معماری و سازه‌ای بناهای تاریخی ایران، مهرداد محمد حجازی
 قلعه ورشیده در شیرکوه، دکتر منوچهر ستوده
 شهر و نقش دفاعی شهرها، ناصر پازوکی
 معرفی آدریان (نیایشگاه) مکشوفه دوره ساسانی در «بندیان‌درگز»، دکتر مهدی رهبر
 و بررسی مشکلات این بنا، نویافته‌های معماری عصر مفرغ جدید در تپه سگزآباد قزوین، دکتر حسن طلایی
 نسبت ظاهر و باطن در معماری ایران، مهندس سید محمد بهشتی
 حقیقت نقش، دکتر هادی ندیمی
 تجلی ماندالا در معماری و موسیقی ایران، امیر حسین ذکریگو
 کاوش در بخش غربی مجموعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی سید محمود موسوی
 بازآفرینی تصویری شهر از متون تاریخی «بیشاپور»، علیرضا عینی‌فر
 احمد میرزا کوچک خوشنویس
 توسعه تاریخی شهر در ایران «توسعه تاریخی قزوین»، مهندس سید مهدی مجابی
 تاریخ رباط در اسلام و ایران، نادر کریمیان سردشتی
 نوآوری در معماری دوره قاجار در بعضی از بناهای تاریخی اصفهان، مهندس عبدالله جبل‌عاملی
 واژه هشتی در کتیبه دو دختر کازرون، رسول پشاش کنزق
 حوضخانه‌های کاشان، مهندس سیف‌الله امینیان

طبس شهری که بود (ج ۲)

دانشدوست، یعقوب «طبس شهری که بود»، انتشارات سازمان میراث فرهنگی و سروش، چاپ اول، ۱۳۷۶.

یکی از شهرهای قدیمی ایران که ارزشهای معماری و شهرسازی بسیاری را در یکجا داشت شهر قدیم طبس بود. شهری زیبا و بی‌مانند با معماری جذاب و بهشتی در دل کویر.

طبس شهری بود با بناهای تاریخی مهم که در دوره‌های مختلف احداث شده بودند. این بناها ضمن ایجاد ارتباط با فعالیت‌های معماری در گذشته و حال سازنده حجم‌های اصلی کالبد شهر و به وجود آوردن سیمای خاص برای این شهر بودند. به همین جهت پس از بررسی بافت شهری آن، چند سال پیش از زلزله، همه بافت قدیم شهر به ثبت تاریخی رسیده بود. ولی طبس و هر چه در آن بود در زلزله مهیب ۲۵ شهریور ماه ۱۳۵۷ شمسی به کلی از میان رفت و مردم زیادی در زیر آوارها جان باختند. از آن شهر زیبا فقط خرابه‌ای باقی ماند توام با ماتم، که در آن فقط درختان و آب انبارها بر سر پا بودند.

خوشبختانه کار بررسی و نقشه برداری و عکس

بیشاپور

رومن گیرشمن، بیشاپور، جلد دوم، ترجمه اصغر کریمی، انتشارات سازمان میراث فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۸

حفاری محوطه سلطنتی بیشاپور در سال ۱۹۲۵ به ابتکار ژرژ سال شروع شد و پس از آن مدت دو سال به وقفه افتاد. این عملیات در سال ۱۹۲۸ توسط رومن گیرشمن از سر گرفته شد و در سال ۱۹۲۹، ۱۹۴۰ و ۱۹۴۱ ادامه یافت. آخرین عملیات حفاری که مدت هفت ماه طول کشید و در ماه مه ۱۹۴۱ پایان پذیرفت.

جلد دوم کتاب بیشاپور که مربوط به حفاریهای سال ۱۹۲۸ تا ۱۹۴۱ می باشد در پنج فصل به شرح زیر تقسیم بندی شده است:

فصل اول: معماری و تاریخ بیشاپور

فصل دوم: معرفی ایوان موزاییک و بررسی گونه های قومی چهره ها با توجه به تزیینات گیسوان، پوشاک، جواهرات و...

فصل سوم: حیاط موزاییک

فصل چهارم: ترکیب مجموعه، سبک و فن، تزیین پرندگان، فصل پنجم: شامل گچبریها، دبر اساس آن تاریخ گذاریهاست.

در پایان سکه های ساسانی و عربی به دست آمده از حفاری بیشاپور مورد بررسی قرار گرفته و فهرستی از نقشه ها، شکلها، لوحها و تصاویر به آن اضافه شده است.

سیمای میراث فرهنگی خراسان

لیاف خانیکی، رجعلی، سیمای میراث فرهنگی خراسان، انتشارات سازمان میراث فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۸.

خراسان پهناورترین استان کشور است که به دلیل قرار گرفتن در موقعیت استراتژیک و همسایگی با چند کشور از اهمیت زیادی برخوردار است. علی رغم کمبود منابع و مأخذ مستدل تاریخی، خراسان کهن جایگاه مهمی در تاریخ داشته و همواره خاستگاه و جایگاه حرکتها و وقایع اساسی تعیین کننده و سرنوشت ساز برای ایران زمین بوده است.

در این کتاب ابتدا با معرفی محوطه های باستانی خراسان از دیدگاه باستان شناسی مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل سوم ضمن مروری کوتاه بر تاریخ خراسان، به معرفی تعدادی اندک از بناهای تاریخی پرداخته شده است.

مردم شناسی و هنرهای سنتی، هنرمندان سنتی، زبان، و گویش نیز از جمله فصولی هستند که در این کتاب به آنها توجه شده است.

برداری هایی که توسط آقای مهندس دانش دوست انجام شده بود توشه ای شد که به یاری آن می توان به بسیاری از سئوالها پاسخ داد. در کتاب حاضر که جلد دوم کتاب «طبس شهری که بود» می باشد در سه بخش به معرفی آثار تاریخی طبس پرداخته شده بخش نخست به معرفی بناهای تاریخی داخل شهر اختصاص یافته است.

بخش دوم بناهای تاریخی پیرامون طبس را شامل می شود و در بخش سوم به معرفی کاروانسراهای راههای طبس اشاره گردیده است.

پاسارگاد

دیوید استروناخ، پاسارگاد، ترجمه دکتر حمید خطیب شهیدی، سازمان میراث فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۹.

شهر پاسارگاد تنها نمونه کاملی از یک شهر دوره هخامنشی است که همواره مورد توجه باستان شناسان بوده است.

آغازگر کاوشهای باستان شناسی پاسارگاد هرتسفلد بود. وی نقشه بسیار گویایی از وضع بناهای موجود شهر و اراضی پیرامون آن را تهیه کرد. دومین پژوهشگر سرارول اشتاین بود که فرهنگهای پیش از تاریخی بستر شهر را در سال ۱۹۲۴ مورد کاوش قرار داد.

گسترده ترین کارهای صحرایی که با کندو کاوهای باستان شناسانه و ثبت و ضبط دقیق علمی آثار و هم چنین حفاظت کالبدی و برخی مرمت های حفاظتی همراه بود، از سال ۱۹۴۵ به مدت ۵ سال توسط علی سامی رئیس بنگاه علمی تخت جمشید صورت گرفت که در جایجای کتاب حاضر ضمت اتکا بدست یافته ها و بهره برداری از گزارشهای سودمند او مورد استناد قرار گرفته است.

مطالب کتاب حاضر نوشته دیوید استروناخ فراتر از دستاوردهای ایشان از کاوشها و پژوهشهای باستان شناسی پاسارگاد در سال ۱۹۶۱-۶۲ است و در حقیقت نامبرده کارنامه ای از کلیه فعالیت های باستان شناسی فراهم آورده که از سال ۱۹۰۵ آغاز شده است. این کتاب ۱۵ سال پس از انجام آخرین کاوشها در این محوطه در سال ۱۹۷۸ به چاپ رسید و ترجمه آن که توسط آقای حمید خطیب شهیدی صورت گرفت در سال جاری به زیور طبع اراسته شد.